

mais groeit niet op natte gronden.

Wat de butanol betreft: toen de experimentele productie waarvoor vijf suikerfabrieken van hun installaties beroofd waren en ook nog zeven andere onbruikbaar gemaakt, op gang was gekomen, bleek dat de tankers ontbraken om de butanol naar Japan te vervoeren.

Enig succes hadden de Japanners met het bevorderen van de aanplant van sisal, *rami* (hennep) en andere vezelgewassen, maar de, gezien het textieltekort, voor de gehele bevolking potentieel zo belangrijke katoenaanplant mislukte: het klimaat op Java deugt er niet voor en de planten werden door insecten aangetast. In de residentie Banjoemas was de proefaanplant 'clearly unsatisfactory', aldus later regent Gandasoebrata, 'but the Japanese authorities . . . reported to . . . Djakarta that the results . . . were very good.'¹ Trouwens, was er voldoende katoen geproduceerd, dan zou toch de speciale olie ontbroken hebben waaraan de spinnerijen behoefte hadden. Een en ander verhinderde het militaire bestuur niet om in september '43 in een officiële bekendmaking², welke inhield dat katoenverbouwers bij inlevering van de oogst ter aanmoediging bonnen zouden krijgen waarmee zij in speciale winkels 'tegen een veel lagere prijs dan op de markt wordt gevraagd', maximaal drie *sarongs* zouden kunnen kopen, de zinsnede op te nemen dat het 'de kwestie van de katoencultuur goed (had) overdacht.'

★

In hoofdstuk 5 vermeldden wij dat de voorraden van alle Europese handelsondernemingen door de Japanners werden geconfisqueerd. Daar bleef het niet bij. In augustus '43 kregen alle modezaken opdracht om te sluiten en in februari '44 ging eenzelfde bevel naar de overige middenstands zaken uit. De voorraden werden verdeeld over Japanse winkels waar Japanse officieren en Japanse burgers inkopen konden doen.

Het militaire bestuur had toen al opdracht gegeven, op heel Java ijzeren hekken en brugleuningen weg te breken en op verscheidene trajecten de tram- en spoorrails op te breken – die rails werd òf gebruikt voor nieuwe verbindingen op Java, zoals die welke voor de afvoer van kolen uit het Bantamse nodig waren, òf naar andere gebieden in de *Nanjo* overgebracht waar nieuwe lijnen werden aangelegd. In maart '44 gelastte het militair

¹ Gandasoebrata: *Banjoemas*, p. 11–12.   ² Tekst: *NI*, p. 511.